

13. Alaba S. *The Use of Educational Cartoons and Comics in Enhancing Creativity in Primary School Pupils in Ile-ife. Osun State, Nigeria. Journal of Applied Sciences Research*, 2007, vol. 3, no. 10, pp. 913–920.

14. Воронина А.Б. Анимация. Анимационная деятельность. Сущность понятий // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «География». Том 25 (64). 2012 г. №3. – С.49-55.

15. Қожағұлов А.Т. Заманауи білім беру кеңістігіндегі арт-технологиялардың рөлімен маңыздылығы // Абай атындағы ҚазҰПУ-ң Хабаршысы «Педагогика ғылымдары» сериясы, No4 (68), 2020. 133-139 бб.

References

1. What is animation pedagogy? // http://cap.animwork.dk/en/what_is_animation_pedagogy.asp

2. Nikitskii M.V. *Teoreticheskie i istoricheskie aspekti sovremennoi sociokulturnoi animacionnoi deyatelnosti* / M.V. Nikitskii // *Vestnik PSTGU. Seriya IV. Pedagogika. Psihologiya*. – 2008. – № – S. 28.

3. Umatova A.U. *Nravstvennoe vospitanie mladshih shkol'nikov sredstvami artpedagogiki.- avtoreferat na sois. kand. ped.nauk Mahachkala, 2015.- 23s.*

4. Kolokol'nikova Z.U. *Pedagogicheskaya animaciya: ucheb. posobie*. – Krasnoyarsk: Sibirskij federal'nyj universitet, 2015. – 246 s.

5. Shulga I.I. *Professionalnaya podgotovka pedagogov – organizatorov detskogo dosuga v teorii i praktike pedagogicheskoi animacii: monografiya* / I. I. SHulga. – Novosibirsk: Izd. NGPU, 2010 (avt. 21,25 p. l.).

6. Lowe R. K. *Animation and learning: selective processing of information in dynamic graphics. Learning and Instruction*, 2003, vol. 13, no. 2, pp. 157–176.

7. Zverev P.A. *Osobennosti animacionnoi deyatelnosti s podrostkami: poisk novih tehnologii* // *Gumanitarnie nauki. 2014 №20(191) Vipusk 23, S.165-171*

8. Bakeeva L.R. *Art-tehnologii: specifiika primeneniya v obrazovanii* // [Elektronnyi resurs] // <https://scienceforum.ru/2019/article/2018011490>

9. Aitbaeva A.B., Kasen G.A. *Art-metody v obrazovanii.- Almaty: Kazahskii universitet, 2016 – 6 s.*

10. Starikova V.S. *Razvitie professionalnoi kompetentnosti budush'ego socialnogo pedagoga sredstvami ART-tehnologii* : avtoreferat na soisk.uch.st. kand.ped.nauk.- Moskva, 2008.- 27s

11. Boucheix J. M., Forestier C. *Reducing the transience effect of animations does not (always) lead to better performance in children learning a complex hand procedure. Computers in Human Behavior*, 2017, vol. 69, no. C, pp. 358–370.

12. Schontz W., Rasch T. *Functions of Animation in Comprehension and Learning. In L. Richard, & W. Schnotz (Ed.), Learning with Animation: Research Implications for Design. New York, Cambridge UP, 2008. P. 92–113.*

13. Alaba S. *The Use of Educational Cartoons and Comics in Enhancing Creativity in Primary School Pupils in Ile-ife. Osun State, Nigeria. Journal of Applied Sciences Research*, 2007, vol. 3, no. 10, pp. 913–920.

14. Voronina A.B. *Animaciya. Animacionnaya deyatelnost. Sush'nost ponyatii* // *Uchenie zapiski Tavricheskogo nacionalnogo universiteta im. V.I. Vernadskogo Seriya «Geografiya»*. Tom 25 (64). 2012 g. №3. S.49-55.

15. Kozhagulov A.T. *Zamanaui bilim beru kenistigindegi art-tehnologiyalardyn rolimen manizdiligi* // *Abai atindagy QazUPU-ң Habarshisi «Pedagogika gilimdari» seriyasi, No4 (68), 2020. 133-139 bb.*

МРНТИ 14.09.01.

<https://doi.org/10.51889/9974.2022.39.35.017>

Шакирова А.Д.^{1*}, Сейтенова С.С.², Шакирова Н.Д.³

¹І.Жансүгіров атындағы Жетісу Университеті, Талдықорған қ., Қазақстан

²М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, Орал қ., Қазақстан

³Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

**БІЛІМГЕРЛЕРДІҢ ОҚУ ӘРЕКЕТІНІҢ НӘТИЖЕЛІЛІГІНЕ
ӘЛЕУМЕТТІК-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТРЕНИНГТІҢ ӘСЕРІ**

Аңдатпа

Мақалада әлеуметтік-психологиялық аспектілердің топтық психологиялық қасиеттеріне әсер ету арқылы білімгерлердің оқу әрекетінің нәтижелі болуы қарастырылған. Оқу мотивациясының құрылымы өзгерістері, таңдаған мамандыққа тұрақтылық қалыптастырғанда, топтың қызығушылығы мен білімгерлердің қабілеттерін аса басып ескергенде құрылатыны көрсетілген. Оқу әрекетінің нәтижелілігі болашақ мамандыққа қажетті қасиеттерді де қалыптастыратындығы анықталған.

Зерттеудің эмпирикалық базасын І.Жансүгіров атындағы Жетісу университетіндегі педагогика және психология факультетінің студенттері құрады. Барлығы 4 топ, 30 білімгерден жоғары.

Болжамға сәйкес, бірнеше әдістемелерден кешен құралды: бақылау, контент-талдау, аралас сауалнама: мұнда жеке шкала – мамандық таңдау мотивтері, оқу әрекеті мотивтері, болашақ бейнесі, мәселелік алаң; топтың әлеуметтік-психологиялық қасиеттері (шығармашылық, адамгершілік, іскерік), топтың рухани-адамгершілігін анықтайтын және топтың әлеуметтік-құндылық бағытын анықтайтын әдістер болашақ педагогикалық маман иелерінің бойында педагогикалық қабілеттердің дамуына ықпал етіп, оқу нәтижелілігін арттырды.

Мақалада қоғамның дамуына байланысты жаңа заман педагогына қойылатын талаптар мен педагогикалық қабілеттердің болмысына талдау жасалды. Педагогикалық қабілеттерді педагогикалық-психологиялық феномен ретінде, оның негізгі табиғатын, құрылымын, мазмұнын фундаментальді зерттеген қазіргі ресейлік, шетелдік және отандық мектептердің зерттеушілерінің еңбектері сараланды. Теориялық және практикалық процесте қабілеттерді үнемі, үздіксіз дамыту алғашқы қасиет құрылымы жекеленген дифференциалды құрылымға айналатындығы негізге алына отырып, педагогикалық қабілеттерді игеру оқытушыға өзінің кәсіби міндеттерін біліктілік тұрғысында жүзеге асатындығына тұжырым жасалды.

Әлеуметтік-психологиялық аспектілерді ескере отырып, білімгерлердің оқу әрекеті нәтижелендірілсе, болашақ педагогтардың педагогикалық қабілеттерін дамытуға мол мүмкіндік ашылатыны, алынған зерттеулерден көрініс табады. Білімгерлердің әлеуметтік-психологиялық дамуының жоғарылауы, олардың әлеуметтік маңызы бар саласына енуі мен біріккен әрекет технологиясын қолдану барысында іске асады.

Түйін сөздер: топтың әлеуметтік-психологиялық сапасы, оқу әрекетінің нәтижелілігі, оқу мотивациясы, мәселелік алаң, педагогикалық қабілет, педагогикалық-психологиялық феномен, рефлексивті деңгей, проактивті деңгей.

Шакирова А.Д.^{1*}, Сейтенова С.С.², Шакирова Н.Д.²

¹Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдықорган, Казахстан

²Западно-Казахстанский университет имени М.Утемисова, г.Урал, Казахстан

³Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ТРЕНИНГОВ НА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТЬ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Аннотация

В статье рассматривается эффективность и результативность учебной деятельности обучающихся путем воздействия на групповые психологические свойства социально-психологических аспектов и социально-психологической подготовки. Показано, что изменения структуры учебной мотивации формируются при формировании устойчивости к выбранной профессии, с учетом интересов группы и способностей студентов. Установлено, что эффективность учебной деятельности также формирует качества, необходимые для будущей профессии.

Эмпирическую базу исследования составили студенты факультета педагогики и психологии Жетысуского университета им.И. Жансугурова. Всего 4 группы, свыше 30 обучающихся.

В соответствии с гипотезой, был сформирован комплекс из нескольких методик: наблюдение, контент-анализ, комбинированный опросник, анкетирование: где индивидуальная шкала – мотивы выбора профессии, мотивы учебной деятельности, образ будущего, проблемная площадка; социально-психологические качества группы (творческие, нравственные, деловые), методы определения духовно-нравственного облика группы и определения социально-ценностной направленности группы

способствовали развитию педагогических способностей будущих учителей и повышению эффективности обучения.

В статье анализируется сущность педагогических способностей и требований к педагогу нового времени и общества. Изучены и анализированы труды современных российских, зарубежных и казахстанских ученых, которые фундаментально исследовали развитие педагогических способностей, как педагогический и психологический феномен: их природу, структуру и содержание. Обращая внимание на постоянное и непрерывное развитие способностей в процессе теоретической или практической деятельности представляет собой форму преобразования первичной структуры свойств в дифференциальные структуры, это привело нас к выводу, что освоение педагогических способностей дает возможность развивать профессиональные навыки.

Учитывая социально-психологические аспекты и применения различных тренингов, результативность учебной деятельности обучающихся, открываются большие возможности для развития педагогических способностей будущих педагогов, что отражается в полученных исследованиях. Повышение социально-психологического развития обучающихся, вхождение их в социально значимую сферу и реализация в процессе применения технологии совместной деятельности.

Ключевые слова: социально-психологическое качество группы, результативность учебной деятельности, учебная мотивация, проблемная площадка, педагогические способности, педагогико-психологический феномен, рефлексивный уровень, проективный уровень.

*Shakirova A.¹, Seitenova S.², Shakirova N.²

¹Zhetysu University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

²West Kazakhstan University named after M. Utemisova, Ural city, Kazakhstan

³Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan

INFLUENCE OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL TRAININGS ON THE PERFORMANCE OF LEARNING ACTIVITIES OF STUDENTS

Abstract

The article examines the effectiveness of educational activities of students by influencing the group psychological properties of socio-psychological aspects. It is shown that changes in the structure of educational motivation are formed during the formation of resistance to the chosen profession, taking into account the interests of the group and the abilities of students. It has been established that the effectiveness of educational activities also forms the qualities necessary for the future profession.

The empirical base of the study was made up of students of the Faculty of Pedagogy and Psychology of Zhetysu University named after I. Zhansugurov. There are 4 groups in total, over 30 students.

In accordance with the hypothesis, a complex of several methods was formed: observation, content analysis, a combined questionnaire: where the individual scale is the motives for choosing a profession, the motives of educational activity, the image of the future, a problem area; socio-psychological qualities of the group (creative, moral, business), methods for determining the spiritual and moral image of the group and determining the social and value orientation of the group contributed to the development of the pedagogical abilities of future teachers and to an increase in the effectiveness of training.

The article analyzes the essence of pedagogical abilities and requirements to the teacher in connection with the development of the new time and society. The works of modern Russian, foreign and Kazakh scientists who have studied the development of pedagogical abilities as a pedagogical and psychological phenomenon, their nature, structure and content are studied and analyzed. Paying attention to the constant and continuous development of abilities in the process of theoretical or practical activity is a form of transformation of the primary structure of properties into differential structures, that is, the development of pedagogical abilities makes it possible to develop professional skills.

Taking into account the socio-psychological aspects, the effectiveness of the educational activities of students, great opportunities open up for the development of the pedagogical abilities of future teachers, which is reflected in the studies obtained. Increasing the socio-psychological development of students, their entry into a socially significant sphere and the introduction of joint activity technology into the application process gives an effective result.

Keywords: socio-psychological quality of the group, the effectiveness of educational activities, educational motivation, problem area, pedagogical abilities, pedagogical-psychological phenomenon, reflexive level, projective level.

Кіріспе. Әлеуметтік қалып жүйесінде қазіргі білімгер жастардың жеткен тұлға статусына ие болу үлкен құндылыққа ие болып отыр [1,72 б.]. Соған байланысты ЖОО-дарына үлкен міндеттер қойылуда. Жоғары мектеп талаптарына сәйкес, болашақ маман қалыптасу барысында көп деңгейлі жолдарды игеруі тиіс: кәсіби дайындықпен қатар, жас тұлға кәсіби және тұлғалық тұрғыдан болашағын айқын көре алатын шығармашыл тұлға қалыптастыру.

Қазақстандағы білімнің модернизациялану жағдайында жоғары мектеп педагогтерін дайындаудағы классикалық университеттердің орны мен педагогтың ролі де өзекті мәселе болып отыр.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесіндегі инновациялар жаңа бағыттар тудырып, білім беру сапасына тың талаптар коюда. Бұл әсіресе, Болондық келісімге қол қойып, бірыңғай европалық және халықаралық білім беру кеңістігіне кіруіне байланысты маңызды болып отыр.

Қазақстандық білім беруді модернизациялау концепциясында негізгі міндеттердің бірі ретінде, қоғамның кәсіби-еңбек, мәдени-білім және интеллектуалды әлеуетін жоғарылататын педагогтардың сапалық дамуын шешу көзделген.

Жоғарыдағы кейіп көп жағдайда білімгердің ЖОО-дағы оқу деңгейіне тікелей байланысты болады. Жоғары мектеп педагогикасы мен психологиясының қазіргі әдебиеттерінде білімгерлердің сапалы нәтиже көрсетудің көптеген психологиялық факторларын талдағанда білімгерлердің материалдық жағдайлары, денсаулық жағдайлары, жас ерекшелігі, отбасы жағдайы. ЖОО-ға дейінгі дайындық деңгейі, өзін ұйымдастыру дағдыларын басқара алуы, жеке психологиялық ерекшеліктері және т.б. [2, 3 б.].

Әлеуметтік салалардың дамуымен, білім беру жүйесіндегі реформалармен, ғылыми-білім беру парадигмаларының қайта құрылуымен байланысты қоғамдағы болып жатқан өзгерістер зерттеудің негізгі міндеттері етіп педагогтың кәсіби компетенттілігі (А.К. Марков), педагогикалық әрекет жетістігін (Л.М. Митин), оқытушы еңбегінің моделін (А.К. Марков), маман ретінде мұғалімнің кәсіби құрылуы мен өсуін (Л.М.Митин, Э.Ф. Зеер, Н.С. Глуханюк және т.б. бөліп көрсету керек [3, 215 б.].

Қазіргі күнгі полипарадигмалық білім беру кеңістігінде бұл мәселе психологиялық-педагогикалық мектеп мамандарының зерттеулерінде бейнеленген (Н.Д. Левитон, Ф.Н. Гоноволин, В.А. Крутецкий, Н.В. Кузьмина). [4, 110 б.]

Педагогикалық қабілеттерді психологиялық феномен ретінде дамуын, оның негізгі табиғатын, құрылымын, мазмұнын фундаментальді зерттеген қазіргі психологиялық мектептердің зерттеушілері С.Л. Рубинштейн, Б.М. Теплов, Б.Г. Ананьев, В.С. Мерлин, Т.Н. Артемьева, Н.С. Лейтес және т.б. көрсеткен. [5, 156 б., 6, 416.]

Қабілеттерді зерттеудің кейінгі кезеңдері қызметтік жүйе теориясы тарапынан жүйелік бағытта жүргізіледі. (В.Д. Шадриков). [7, 115 б.] Оқытушының педагогикалық дарындылығы жүйелік-тұтастық концепцияда қаралуы Б.Б.Косовтың жұмыстарында. [8, 108 б.] Кешенді бағыт Э.Д. Голубев жұмыстарында жеке тұлғаны интегралды зерттеу В.С. Мерлин, Б.А. Вяткин [5, 182 б.] ғалымдарымен қарастырылған.

Қазіргі мұғалімнің кәсіби сала әрекетіндегі жетістігі, ең негізгі жүргізуші шарты, педагогикалық қабілет болып табылады. Бұл жерде қабілеттер деп, оның әрекетін жетістікке жеткізетін тұлғаның жеке психологиялық ерекшеліктері көрсетіледі. [6, 36 б.] Кәсіби қабілеттерді терең зерттеу, оның болмысын, құрылымын, шығу жолдарын және дамуын, нақтылауын талап етеді. Оның динамикада жетілуі келесі бағыттарды жүргізіледі:

- мұғалімнің кәсіби қабілеттерінің негізгі болмысын, қабілеттерді дамыту ерекшеліктерін, оның топталуы мен жеке қасиет детерминациясын анықтау;
- кәсіби маман мұғалімнің қабілет түрлерін классификациялау мен зерттеу;
- мұғалімнің арнайы пәндік қабілеттері мен педагогикалық қабілеттерінің өзара байланысы, оның беріп жатқан ақпараттарға пәндік қабілеттерін талдау.

Мұғалім идеалына педагогикалық қабілеттердің кешенді жинағы тарапынан келген алғашқы ғалымдардың бірі Н.Д. Левитов. Ол өз жұмыстарында педагогикалық қабілеттердің негізгі құраушылары: оқытушылық қызметке икемділік, жұмсақтық, иілгіштік, махаббат және балаларға деген зейінді әрі сабырлы қарым-қатынас деп көрсетеді. Н.Д. Левитовтың түсінігінше, қабілеттер – оқытушының түрлі жеке қатынасына қатысты сапалар жиыны (сөйлеу сапасы, ой жылдамдығы, жылдам шешім қабылдау, оқушылардың ойлары мен көзқарастарын түсінуі, табиғи жан-жақты бақылаушылық, өз пәні бойынша

берілетін ақпараттарды қысқа әрі қызықты жеткізе алу қабілеті, өзіндік шешім қабылдау, шығармашылық ойлау, ұйымдастырушылық қабілеттер. Бұл аталғандар оқытушының педагогикалық әрекетін жақсы орындауының шарты). [9, 44 б.]

Ф.Н. Гоноболин өзінің зерттеулерінде педагогикалық қабілеттер мен тұлғаның жеке қасиеттері арасындағы жақындықты қарастырған. Ол педагогикалық қабілеттің әр компоненті оқытушы тұлғасының болмыс көрсеткіші екенін көрсетті. Қабілеттің барлық қасиеттері оқытушы қызметі үшін маңызды. Ф.Н. Гоноболин өз классификациясын ұсынды: ол қабілет түрлерін екі топқа бөліп, біріншісіне жалпы тұлғалық сапаларды (мінез, ерік және т.б.) жатқызса, екіншісіне, арнайы кәсіби, педагогикалық қабілеттерді (ұйымдастыру, сөйлеу, қарым-қатынас және т.б.) енгізді. Қазіргі толық қанды оқытушы келбетін құрау үшін жаңаны сезу интуициясы, белсенді өмірлік көзқарас және айналадағы өзгерістерді үнемі зерттеу сынды сапалар қажет. Оған жасампаздық, энтузиазм, үнемі өзіндік талдауға ұмтылыс, иілгіштік, өтіп жатқан материалды шынайы өмірмен байланыстыру тән. Оқу пәнін өмірмен сәйкестендіру білігі, адекватты әрі саналы қасиеттердің болуы. [4, 88б.]

Өз зерттеулерінде Ф.Н. Гоноболин оқытушының педагогикалық қабілеттерінің көп түрлі болатындығын зерттей отырып, шынайы тәжірибеде ол қабілеттерін ауысып қолданылуы әбден мүмкін деген болжам айтады. Ф.Н. Гоноболин қайсы бір ғылымды үлкен ыждаһаттылығымен оқыған мұғалім, сондай әсермен өз оқушыларына да тиімді әрі түсінікті жеткізе алады деп ой білдіреді. [4, 112 б.]

Э.А. Гришин мұғалімнің білім беру әрекетінің жоғары болуы жалпы эрудициямен, оқытатын материалын толық білуі, үздіксіз өзін жетілдіру мен білімін жетілдіру, оның мәдениеті, оқушыларға деген шексіз махаббаты, педагогикалық тактімен байланысты деп санайды. Э.А. Гришин жұмыстары да педагогикалық қабілеттер мен педагогтың жеке қасиеттері арасындағы байланысын дәлелдейді. [10, 28 б.]

Психологиялық қабілеттердің феноменін зерттеп талдаудағы жүйе бағытын В.Д. Шадриков еңбектерінен көруге болады. [7, 113 б.] Педагогикалық қабілеттердің құрамында В.Д. Шадриков жеке психикалық қызметтер негізінде кәсіби әрекет жүйесінің қызметі мен қабілеттер жүйесінің сәйкес келуін көрсете отырып, мұғалімнің жеке әрекетіне сәйкес келетін функционалды және операциялы компоненттерді бөліп көрсетеді.

Психикалық қызметтер психикалық процессте жүзеге асқандықтан, қабілеттер де В.Д. Шадриковтың ойынша, зерттеу үрдісінде танымдық және психомоторлық процесстерге сәйкестендіру қажет. Сәйкесінше, бұл процесстердің топталуы да психикалық қызметтер мен процесстерге сүйену керек. [7, 158 б.]

Н.В. Кузьминаның жұмыстарында педагогикалық қабілеттер дарындылықпен байланысты мұғалімнің тұрақты жеке қасиеттерімен түсіндіреді. Теориялық және практикалық процессте қабілеттерді үнемі, үздіксіз дамыту алғашқы қасиет құрылымын жекеленген дифференциалды құрылымға айналдырады. Н.В. Кузьмина бойынша педагогикалық қабілеттер құрамы рефлексивті және проективті деңгейден тұрады. Онда проективті (жұмыс көлемін жоспарлау, бөлу үшін), құраушы (оқу жоспарын сауатты, анық, жинақы құрау үшін), коммуникативті (әлеуметтік байланыс орнату үшін), гностикалық (өз пәнінің білімдеріне терең енуіне мүмкіндік), ұйымдастырушылық (белгіленген жоспарларды жүзеге асырумен байланысты), мобильділік (сабақта оқушылардың ерік күші мен ойлау әрекетін белсендіру) қабілеттер көрініс табады. Н.В. Кузьмина еңбектерінде мұғалімнің алғашқы жұмыс кезеңі коммуникативтілік пен ұйымдастыру қабілеттерін дамытумен басталады. Кейінгі кезеңдерде оның орнын гностикалық және проективті құраушы қабілеттер басшылыққа шығады. Ал ол педагогикалық әрекетте ауыспалы құрам заңдылығының нәтижесін көрсетеді. [11, 28 б.]

Қазіргі шетелдік ғалымдар отандық ғалымдар сияқты мұғалімнің кәсіби қабілеттерін зерттеуге ерекше мән беруде. Алайда мұғалімнің кәсіби қабілеті жеке зерттеу пәні ретінде қаралатын отандық зерттеулерге қарағанда, шетелдік психологияда бұл мәселе мұғалімнің тұлғалық сипаты (P.G. Ryans, R.K. Henson, G.Ghaith and K.Shaaban), кәсіби қалыптастыру (M.D. Crockett, Peter Knight, M.Clement and R.Vandenberghе), педагогикалық сезімталдық пен компетенттілік (С.А. Klaassen) бағытында қаралады.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау негізінде анықталған кәсіптік білім берудің тұжырымдамалық негіздері отандық Ш.Т. Таубаева, Н.Н. Хан және т.б. ғалымдар еңбектерінде негізделген; дамыта оқыту теориясы және оқыту мен оқу үдерісіндегі жеке тұлғалық-әрекеттік белсенділік Ж.Ы. Намазбаева, С.М. Джақұпов, Н.Б. Жиенбаева, О.С. Саңғылбаев және т.б. зерттеулерінде қарастырылған.

Болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық және әдістемелік негіздері қазақстандық (С.Ж. Пралиев, Б.А. Тұрғынбаева, Б.Т. Кенжебеков, Г.Ж. Меңлібекова, К.С. Құдайбергенова, К.М. Беркімбаев және т.б.) ғалымдардың еңбектерінде кеңінен зерттелген.

Қабілет мәселесі туралы теориялық және шығармашылық қабілеттің мәні мен мазмұны Қ.Б. Жарықбаев, С.М. Жақыпов, М.Мұқанов, Ж.Ы. Намазбаева жұмыстарында сараланды.

Е.В. Нәбиева университет студенттерінің зерттеу іс-әрекетіне дайындығын анықтап, педагогикалық зерттеу құзыреттілігін көрсетеді және оны күрделі педагогикалық құбылыс ретінде қарастырады. Ол үш функционалды компоненттердің жиынтығымен сипатталады және зерттеу әрекетінің жағымды себептеріне негізделген, ол нақты білім мен іскерлікте байқалады. [12, 16 б.]

Г.Ж. Меңлібекова болашақ мұғалімдердің әлеуметтік құзыреттілігінің қалыптасуына үлкен назар аударады. [13, 32 б.]

Мәселе ретінде С.Д. Смирнов білімгерлердің дифференциацияларының полярлығын көрсетеді: олардың оқу әрекетіне қатынасы мен орындалуының әр түрлі болып келуі: біреулері кәсіби шеберлік пен білімдерді меңгеруге күш салып көп жұмыс жасайды, өзін ұйымдастырып, қиындыққа қарамастан дисциплинаға үйретеді, енді біреулері аз қиындықтарға, кішкене талаптарға бола оқу әрекетін тоқтатып, өз белсенділігін тоқтатуға дейін барады. Білімгерлер арасындағы мұндай жеке-психологиялық айырмашылық дифференциациясын педагогтар мен психологтар интеллект деңгейімен, креативтілігімен, оқу мотивацияларының ерекшеліктерімен, өзін-өзі бағалау және т.б. түсіндіреді [2, 4 б.]

Зерттеу әдіснамасы: Е.П. Ильинаның мотив және мотивация тұжырымдамасына сәйкес, ЖОО-на түсу мотивациясының құрылымы, бір жағынан, мемлекетіміздегі саяси және әлеуметтік-экономикалық жағдайларға байланысты болса, екінші жағынан тұрақты ішкі мотивіне байланысты.

Зерттеулерге сүйенсек, кейінгі жылдары болашақ мамандықты меңгеруге деген оңды мотивті түсіну күшейді.

Оқуға деген құлшынысты арттыру мотивін қалыптастыратын фактордың бірі тұлғалық – оқудың жақын аралық және негізгі мақсаттарын түсіну, материалдық теориялық және практикалық маңыздылығын түсіну, материалдық эмоционалды меңгерілуі; бірі – әлеуметтік-психологиялық – білімгерлер тобының психологиялық дамуы: жаңаны меңгеруге деген құлшынысы және топтағы «психологиялық таным климаты» [14, 336].

Келесі авторлар білімгерлер тобының маңыздылығын бөліп, оқу әрекетінің мотивациясына, таңдаған мамандыққа қатынасын, тұлғалық өзін-өзі анықтау және т.б. әсер етуіне тікелей қатысын көрсетеді. Білімгерлер тобында кәсіби тұлға қалыптасуында негізгі орта болатын әлеуметтік микросфера құруға болады. Сол себепті білімгердің тұлғалық қалыптасуының сәтті болуы топтың академиялық ұйымдастырылуымен, оның құндылықтарымен және әлеуметтік-психологиялық ұстанымдарымен анықталады [15, 816]. Тәрбиелеудің үлкен мүмкіндігін құрайтын әлеуметтік ұйымдардың маңызды бөлігі болатын кіші топтар арқылы, әсіресе, тұлға ретінде қалыптасуына жастарға әлеуметтік-психологиялық көмек көрсетуге болады. Кіші топтардың өміршеңдігін жеке және топтың қарым-қатынас белсенділігі арқылы іске асыруға болады. Тәрбиелеудің үлкен мүмкіндігін құрайтын әлеуметтік ұйымдардың маңызды бөлігі болатын кіші топтар арқылы, әсіресе, тұлға ретінде қалыптасуына жастарға әлеуметтік-психологиялық көмек көрсетуге болады. Кіші топтардың өміршеңдігін жеке және топтың қарым-қатынас белсенділігі арқылы іске асыруға болады [16, 143 б.]

Осыған байланысты А.В. Петровский, индивид қоршаған ортаға негізделе өзін өзгертсе, тұлға қалыптастыруға, дәл солай әлеуметтік топ та қоршаған ортаға ықпал етіп, тұлғааралық қарым-қатынас жүйесін өзгертіп, ұжым болып қалыптасады.

Л.И. Уманский, А.С. Чернышевтың және олардың оқушыларының параметрлік концепцияларында топтың субъектілігі сол топтың әлеуметтік-психологиялық деңгей дәрежесімен түсіндіріледі. Сол себепті топтың тұлғалық, топтық және қоғамдық әсер ету блоктарынан тұратын әлеуметтік-психологиялық құрылымы былайша сипатталады:

- «қоғамдық» блок топ өмірінің әлеуметтік бағыттылығы, ұйымдастырылуы мен дайындығы, кәсіби-іскерлік саласы, басқарушылық және идеологиялық сәйкестігін көрсетеді;

- «тұлғалық» блок топ өмірінің интеллектуалды, эмоционалды және ерікті коммуникативті салаларын кіріктіреді;

- «топтық сапалар» жалпы блогы – мұнда интегративтілік, микроклимат, референттілік, көшбасшылық, топ ішіндегі белсенділік, топ сыртындағы белсенділік.

Бұл жоғарыдағы құрылым жеке индивидке де топқа да әр деңгейдегі әлеуметтік ортаға еруге мүмкінділік беретін субъектілік позиция. Ерекше орында жеке тұлға мен топтың субъектілігін «бағыттылық» пен «ұйымдастырушылық» өлшемдері алады [17, 160 б.]

Бұл орайда кәсіби құрылу компоненттері: оқу мотивациясы, креативтілік, жеке және кәсіби болашақ жобалануы топтың әлеуметтік-психологиялық дамуымен анықталатын жүйелі әлеуметтік-психологиялық тәсілболып табылады.

Жоғарыдағы жолдарға сүйене отырып келесі болжамға келдік, оқу мотивациясы, болашаққа деген тұлғалық және кәсіби жобалау, мәселелік аймақ, отбасын құруға деген ұстаным сияқты білімгерлердің оқу жетістігінің келесі топтың психологиялық сапаларына: іскерлік, шығармашылық, топтық белсенділік, оқу тобындағы психологиялық бірлікке жетелейді.

Материалдар мен әдістер. Зерттеудің эмпирикалық базасын Г.Жансүгіров атындағы Жетісу универси-тетіндегі педагогика және психология факультетінің студенттері құрады. Барлығы 4 топ, 30 білімгерден жоғары.

Болжамға сәйкес, бірнеше әдістемелерден кешен құралды: бақылау, контент-талдау, аралас сауалнама: мұнда жеке шкала – мамандық таңдау мотивтері, оқу әрекеті мотивтері, болашақ бейнесі, мәселелік алаң; топтың әлеуметтік-психологиялық қасиеттері (шығармашылық, адамгершілік, іскерлік), топтың рухани-адамгершілігін анықтайтын және топтың әлеуметтік-құндылық бағытын анықтайтын әдістер.

Эмпирикалық берілгендерді талдау мақсатында математикалық статистика әдістері – орта шамалар, шашырау шаралары, Стьюдент критерийлері және корреляциялық талдау.

Топ қасиеттерінің әлеуметтік психологиялық жағдайы. Психологиялық қасиеттердің даму деңгейі мен психологиялық бірлік жағдайы (яғни, топтың әлеуметтік-психологиялық даму деңгейі) әр топта әр түрлі болып шықты, бірақ үш топта 1,2,4 курстарда Стьюдент критерийіне сәйкес бұл айырмашылық аса үлкен болмады, ал 3 курста әлеуметтік психологиялық дамуы төмен әрі статистикалық айырмашылығы үлкен болды.

Психологиялық бірлік те 1,2,4 курстарда жақсы, себебі ауысымдық (вариация) 25%-дан асады, ал 3курстың психологиялық бірлік коэффициенті жоғары болды ($V=42\%$).

Айырмашылықпен қоса ортақ заңдылық анықталды: барлық топтардың топтық сапасында психологиялық қасиеттер олардың рухани-адамгершілік бағыттылығы мен топтың белсенді біріккен тәжірибесіне байланыстылығы.

Осылайша, салмақты орынды адамгершілік қасиеттер мен топ белсенділігінің бағыттылығы алды, одан кейін шығармашылық қасиеттер, төмендеу көрсеткіш іскерлік сапаларға түсті, ол қазіргі білімгерлердің бірігіп әрекет етуіндегі жеткілікті түрде ұйымдаспағандығымен түсіндіріледі, төмендеу көрсеткіш іскерлік сапаларға түсті, ол қазіргі білімгерлердің бірігіп әрекет етуіндегі жеткілікті түрде ұйымдаспағандығымен түсіндіріледі.

Бақылау, сауалнама және математикалық статистика көмегімен жүргізілген талдау нәтижелері әлеуметтік-психологиялық дамуы бойынша: жоғары, орташа, орташадан төмен топ типтерін бөліп көрсетті.

Кәсіби қолданудың әр сипаты педагогтың кәсіби стандартына сәйкес бірнеше еңбек әрекетімен тікелей қатысты. Еңбек әрекетін таңдау нақты кәсіп қолдану мазмұны мен мақсат бағдарланған оқу пәндеріне қарай жасалды. Пән бойынша кәсіби қолдану бағдарламасы баланы психологиялық-педагогикалық сүйемелдейтін және жас ерекшелік кеңес беретін субъект ретінде педагог әрекетінің мазмұны мен логикасын көрсететі.

Кәсіби қолдануға дайындық ата-анамен қатынас орнату тәсілдерін талдау, анамнез сызбасымен жұмыс, ата-ана шығармаларын талдау бойынша топтық жұмыс, түзету жұмыстарының негізгі бағыттары мен оларды қолдану мүмкіндіктерін талқылау және т.б. сияқты қосымша әдістемелік инструментарий-лермен танысу, міндет, әрекеттерін талқылау арқылы іске асырылды. Сондай-ақ, бұл кезеңде білімгер-лердің еңбек әрекетін алғашқы өзіндік бағалау мен эксперттік (оқытушылық) бағалау іске асырылды.

Сонымен, болашақ педагогтарды оқытуда кәсіби қолдану әдісін қолданса, білімгерлердің еңбек әрекетінің динамикасы жағымды өзгеріп, сәйкесінше білімгерлердің кәсіби педагогикалық әрекетінде дайындықтары жоғарылайды.

Сондай-ақ, білімгерлерді оқыту үрдісінде кәсіби қолдануды іске асырудағы мәселенің теориялық анализы мен оқытушылық тәжірибе келесіндей қорытынды шығаруға мүмкіндік береді.

Кәсіби қолданудың дамытушылық потенциалы – білімгерлердің еңбек әрекетін дамытумен шектелмейтін әдіс ретінде кәсіби қолдану:

- Пән мазмұнын жақсы меңгеруге шабыттандырады және білімгерлердің қызығушылығын тудырады;

- Неғұрлым көп құзыреттіліктерді меңгеруге итермелейді (еңбек әрекетінде);

- Өз құзыреттіліктерін дұрыс бағалауға және нысандауға мүмкіндік береді;
- Оқыту кезеңінде кәсіби әрекетке бейімделуіне жағдай жасайды;
- Білім беру үрдісіндегі субъекттермен реалды қарым-қатынасқа түсуге тәжірибе береді;
- Педагогикалық және методологиялық қолдау берілсе, білімгердің тұлғалық-кәсіби жеке траекториясына қажетті өзгертулер енгізуге;
- Білім беру субъекттері мен педагогикалық әрекетке шығармашылық және формальді емес қатынас құруға мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелері мен талдау. Бірінші типтегі топ оқу және қоғамдық әрекеттерді өте жақсы орындайды, жоғарыдағы ұйымдардың тапсырмаларын жауапкершілікпен іске асырады, түрлі жағдайларда жоғары ұстаным мен моральді тазалық көрсетеді. Топқа берілген тапсырмаларды ең бастысы орындау бағытында емес, ең тиімді жолын іздеу мақсатымен орындайды. Психологиялық бірлік ортақ әрекетті барлығы біріге отырып, түгел білімгер қатыса отырып талқылау нәтижесінде орнығады. Топ пен лидерлер арасында жақсы іскерлік және жеке қатынас қалыптасқан.

Орта деңгейдегі топ ұйымдасқан және біріккен болса да, өз белсенділіктерін тек өз қызығушылықтарына сай ғана танытады, топ аралық қарым-қатынасты бәсекелестік негізде құрады. Қоғамдық маңызы бар жоғары ұйымдардың мақсаттарын мұндай топтар өз қызығушылықтарына сәйкестендіріп алуға тырысады.

Үшінші типтегі топтарда шығармашылық жұмысқа белсенді білімгерлер жиналған. Олар өз топтарын факультеттік іс-шараларда және қалалық конференцияларда көрсетеді. Олардың оқу мақсаттары – психолог мамандығын алу. Алайда, мұнда оқу әрекетінің кең диапазондағы мотивтері көрінеді: жоғары мамандандырылған білікті тұлғадан бастап жай диплом алуға деген түрткі. Ал бұл білімгерлердің оқу білімінің үлгерімінің төмен көрсеткіштеріне әкеледі.

Үшінші типтегі топтарда шығармашылық жұмысқа белсенді білімгерлер жиналған. Олар өз топтарын факультеттік іс-шараларда және қалалық конференцияларда көрсетеді. Олардың оқу мақсаттары – психолог мамандығын алу. Алайда, мұнда оқу әрекетінің кең диапазондағы мотивтері көрінеді: жоғары мамандандырылған білікті тұлғадан бастап жай диплом алуға деген түрткі. Ал бұл білімгерлердің оқу білімінің үлгерімінің төмен көрсеткіштеріне әкеледі.

Топта бірнеше кіші топтар болады. Көп жағдайда топ мүшелері «өзіне» бағдарланыды, яғни өзіне қайсысы ыңғайлы әрі тиімді боларын таңдайды. Білімгерлер басқа да топтармен қарым-қатынасқа түсіп, байланыс ұстайды, алайда бұл байланыс көбіне жеке қызығушылыққа негізделеді. Топ үшін қарама-қарсы пікірлер, түрлі жағдайларда өзінше бағалау қалыпты жағдай. Сол себепті психологиялық климат та динамикалы, яғни құбылмалы болды. Жағымды қалып ішінара қысымды сәтпен алмастырылып отырады [18, 53 б.].

Жоғарыдағы пікірлерден келесі мәселелерді көрсетуге болады:

- Әлеуметтік-психологиялық қасиеттеріне байланысты топтың әлеуметтік-психологиялық даму деңгейін бағалауға болады – жоғары, орташа, орташадан төмен;
- Топологиялық ерекшеліктеріне бөлек, әр топтың өзінің әлеуметтік-психологиялық даму деңгейіне сәйкес өз жеке психологиялық белгілері болады;
- Топ қасиеттерінің маңыздылығы топ санасында олардың рухани-адамгершілік мазмұны мен білімгерлердің біріккен белсенді тәжірибесіне сәйкес анықталады;
- Типологиялық және жеке-өзіндік ерекшеліктер бірлестігі топта өзіндік психологиялық атмосфера құрайды.

Оқу әрекетіндегі білімгерлердің психологиялық аспектілері – мотивация, таңдаған мамандыққа қатынасы, болашақ бейнесі және мәселе алаңы – әр топта даму деңгейіне әр түрлі.

Оқу мотивациясының құрылымында жеке және әлеуметтік жағымды мәндер мен прагматикалық мотивациялар арасында айырмашылықтар бары анықталды.

Бірінші топта келесі түрткілер енді (сауалнамаға сәйкес):

1. Жоғары санаттағы маман болу.
3. Келесі курстарда білімді жақсы жалғастыру.
4. Сабақты жақсы оқып, емтихандарды «жақсы» мен «өте жақсы» тапсыру.
6. Терең әрі берік білімдер меңгеру.
7. Келесі сабақтарға үнемі дайын болу.
8. Оқу циклінің пәндерін жіберіп алмау.
10. Болашақ кәсіби әрекеттің сәтті болуын қамтамасыз ету.
11. Педагогикалық талаптарды орындау.

16. Интеллектуалды қанағаттану.

Екінші топты келесі түрткілер құрады:

2. Диплом алу.

5. Стипендия алу.

9. Курстастардан қалыспау.

12. Оқытушылардың құрметіне бөлену.

13. Курстастарға үлгі болу.

14. Ата-аналар мен қоршағандардың мақұлдауына ие болу.

15. Нашар оқуына жазалау мен айыптаудан қашу.

Сонымен, топ сапасының жоғары көрсеткішімен оқуы мотивация 73%-дан жоғары; «орташа» топтарда – 70-73%, ал ортадан төмен деңгейде 65%-ке жуық көрсеткіш көрсетті. Прагматикалық мотивация дамуы төмен деңгейдегі топтарда айқын көрінді.

Таңдаған мамандыққа деген қатынас жалпы бір бағытты айқындады: «Кәсіби – менің таңдауым» және «Мамандығым ұнайды» ұстанымын ұстанған – 50% орташадан төмен деңгейдегілер 70-94%-дейін дамыған топтарда. Негативті ұстаным – «Егер ұнамай қалса, мамандықты ауыстырамын» және «Міндетті түрде мамандық ауыстырамын» деген пікірлер орташадан төмен деңгейде көбірек (40% -ға дейін) орын алды.

«Болашақ бейнесі» мазмұны көбіне оқу баспалдағына қарай анықталады: бірінші курстар үшін әлеуметтік өзін-өзі анықтау бұлыңғыр: тек 33%-ы өздерін болашақта мықты маман ретінде көреді, 17%-ы жетістікке жеткен тұлға ретінде, ал 28%-ы толыққанды отбасын құруға ұстаным орнайды.

Курстан курсқа ауысқанда болашаққа түсінік анық қалыптасып, 4 курста тұрақты сипат орнайды – 76%-ға дейінгі түлек өздерін маман ретінде көріп, 40%-ы жетістікке жеткен тұлға, 90%-ға дейін толық әрі жоғары адамгершілікті отбасылы болу түсінігі орнайды.

«Мәселелік алаң» біраз білімгерлер үшін қысымды болып көрінеді, және ол топтағы психологиялық статусымен анықталады: жоғары дамыған топтарда түрлі күрделі әлеуметтік жағдайларды жеке мәселесі ретінде (60%-ға жуық) қарап, әлеуметтік инфантильдік, проблемадан тұлғалық қашу – 37%-дан асады – бұл психологиялық тұрғыда әлі қалыптаспаса қоймаған топтарда болады.

Мәселені зерттеудің логикалық қорытындысы топ білімгерлерінің әлеуметтік-психологиялық деңгейіне орай шығу жолдары көрсетіледі. Осыған байланысты переспективті әрекеттерді, тренингтік сағаттарда сабақ барысына қосу арқылы іске асыруға болады. Бұл топ құрылымының әлеуметтік-психологиялық тұтастығын береді, іскерлік, шығармашылық, адамгершілік сапалар, белсенділік және ұйымдастырушылық бағыттылығы [16, 38 б.].

К.К. Платонов топ қалыптасуында олардың әлеуметтік құндылықтары мен жеке мәнге ие мақсаттары ықпал ететінін көрсетті. К.К. Платонов топтың ортақ мақсатының болуын өзіндік беріктену процессі ретінде анықтады. «Топтың ішкі құрылымына қоғам мақсаты кіріп тұрғанда және оның әрекетінің мотиві болса, оны шешуге және жетуге бағытталған міндеттер мен белсенді ұмтылыстар негізінде ұжым қалыптасады, - деді К.К. Платонов. Егер ол мақсаттар мен міндеттер саналы тұрғыда болса, және негізгі мотив бола тұра топ әрекетінде тұлғааралық қарым-қатынасты реттесе бұл нағыз ұжым болмақ. Бұл үрдіс ұжымның берік қалыптасуына жол ашып, заңдылыққа айналады» [19, 93 б.].

Қорытынды. Әлеуметтік психологтар біріккен әрекетті жиі қолдануға ұсыныс білдіреді, себебі бұл ұжым құрудың ең тиімді формасы. Алайда, ұжымдағы барлық жұмысты біріге атқаруға келмейді. Топта жеке тапсырмалар да, фронтальді жұмыстар да кездеседі. Екі тапсырманы орындау барысында жаңа байланыстар мен қарым-қатынастар пайда болмайды. Басқа мәселе – егер берілген тапсырма топтың барлығын біріктіріп күш жұмсап, міндеттерге бөліп, қатынас барысында өзара жауапкершілік сезімін тудырса. Міне бұл – өзара әсер ету әрекеті, мұнда адамдар арасында психологиялық байланыс күшейеді және әр топ мүшесі өз әрекетін басқа топ мүшелерімен келісіп, өзіне бағдарланбай, ортақ мақсатқа бағдарлануы керек.

Бинарлы топтарда, кіші топтарда тәжірибелік және лабораториялық сабақтарда осындай формадағы жұмыстарды ұсынуға болады және мұндай ауызша жауаптар мен рецензияланған жазбаша жұмыстарды топта талқылау тиімді. Бұл орайда келесі шарттарды ұстану керек:

А) оқу тапсырмасы ұжымның, оның ішіндегі кіші топтардың қызығушылығын келтіретін мәнді болуы керек;

Ә) арнайы оқу және дидактикалық материалдар (оқулықтар, мәтіндер, үлестірмелік тапсырмалар және т.б.) болуы керек;

Б) оқытушы топты белсенді және шығармашыл ізденіске дайындап қоюы керек.

Эксперименттік көрсеткіштер көрсеткендей, ұжымдық оқу әрекеті (жекелей болсын немесе фронтальді болсын) формасы іскерлік қарым-қатынасты, өзара көмектесуді, жақсылық жасауды: біреулер өз еркімен көмек беруді, енді біреулер көмекті қабылдауды күшейтеді. Алайда, педагог сырттай ғана жақсы көрінуге мүмкіндік болатын шарттарды қатаң ескеруі қажет [20, 21 б.].

1. Топтың жоғары әлеуметтік-психологиялық жағдайында әлеуметтік құнды және тұлғалық маңызды жағымды мотивтер басты назардағы тиімді оқу мотивациясының құрылымы қалыптасады.

2. Топтың сапасында оқу мотивациясының негізін құрайтын рухани-адамгершілік сапалары мен топ белсенділігінің бағыттылығы әлдеқайда жоғары бағаланады.

3. Болашақ бейнесі таңдаған кәсібіне деген тұрақтылығы, тұлғалық статусы және отбасын құру тек топтың әлеуметтік-психологиялық дамуына ғана емес, оқу курсына да байланысты.

4. Оқу мотивациясының құраушы факторы «Мәселелік алаң» ішіндегі азаматтық ұстаным топ белсенділігінің бағыттылық мазмұнына тәуелді.

5. Топ әлеуметтік-психологиялық дамуының жоғарылауы, олардың әлеуметтік маңызы бар саласына енуі мен біріккен әрекет технологиясын қолдану барысында іске асады.

Тарихи шарттылық фактісіне ерекше зейін қоя отырып, педагогикалық қабілеттерді зерттеу мәселесі бойынша, бұл феноменді (оның мәнін, құрамын, табиғатын, мазмұнын, қалыптастыру және даму заңдылықтарын, мұғалімнің бұл процеске жеке бағыттылығы, оның мотивациялық ерекшеліктерін түсінуі, мұғалімнің икемділіктерін кәсіби қабілеттерге детерминациялау) зерттеу, қазіргі ғылыми ізденістің ең өзекті мәселесі болып табылады. Мұғалімнің кәсіби әрекетінің жетістігі тек бір қабілетпен анықталмайды. Ол үшін өзіндік кешенді сәйкес келетін қабілеттер жинақталып, синергия әсерін құрау керек. Жоғарыдағы зерттеулердің арқасында мұғалімнің пәндік қабілеттері мен педагогикалық қабілеттері өзара байланысты екендігі нақтыланды.

Қорытындылай айтсақ, қабілетті, дарынды, шығармашыл адам әрқашан индивидуалдылық деп есептеледі. Педагогтың индивидуалдылығының қалыптасуы баланың жеке тұлғасын шығармашылық тұрғыдан тәрбиелеуге жағдай жасайды. Педагогикалық іс - әрекеттің индивидуалды стилінің белгілері оның қабілетінен, темпераменттен, оқыту әдістерін таңдаудан, тәрбие құралдарын таңдаудан, педагогикалық қарым-қатынас жасау стилінен, мінез-құлық мәнерінен, оқушыға психологиялық – педагогикалық әсер ету құралдарын қолданудан көрінеді. Әртүрлі индивидуалдылықты меңгерген мұғалімдер көптеген оқыту және тәрбиелеу міндеттерінің ішінен тек бірін ғана таңдап алып, бірақ оны түрліше жүзеге асырады. Мұғалім басқа педагогтың педагогикалық тәжірибесін көшірмеуі тиіс. Мұғалім әрқашан өз-өзімен яғни айқын педагог болып қалуы тиіс. Бұл балаларды тәрбиелеу және оқытудың тиімділігін жоғарылатады.

Осы аталған сипаттамаларды ескере отырып, педагогикалық қабілеттерді игеру оқытушыға өзінің кәсіби міндеттерін біліктілік тұрғысында атқаруына мүмкіндік береді деген тұжырым жасауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Журавлев А.Л. Коллективный субъект: основные признаки, уровни и психологические типы // Психол. журнал. 2009. Т.30. №5. – С. 72-80.

2. Смирнов С.Д. Психологические факторы успешной учебы вуза // Веб-сайт МГУ им. М.В. Ломоносова: <http://www.psy.msu.ru/science/public/smirnov/students.html> (дата обращения: 29.03.2012).

3. Глуханюк, Н.С. Психология профессионализации педагога / Н.С. Глуханюк. - Екатеринбург: УрГППУ, 2000. – 219 с.

4. Гоноволлин, Ф.Н. О некоторых психических качествах личности учителя / Ф.Н. Гоноволлин // Вопросы психологии. - 1975. - № 1. – С.100-111.

5. Мерлин, В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В.С. Мерлин. – М.: Педагогика, 1986. - 256 с.

6. Теплов, Б.М. Избранные труды. Способности и одаренность / Б.М. Теплов. – М.: Педагогика, 1985. – С. 15-41.

7. Шадриков, В.Д. О структуре познавательных способностей / В.Д. Шадриков // Психологический журнал. - 1985. - №3. - Т.6.

8. Коссов, Б.Б. Личность и педагогическая одаренность: новый метод / Б.Б. Коссов. – М., Изд-во «Ин-т практ. психологии». – Воронеж: НПО «МОДЭК», 1998. – 128 с.

9. Левитов, Н.Д. Психология труда / Н.Д. Левитов. – М.: Учпедгиз, 1963. – 340 с. 10. Гришин, Э.А. Социально-экономические и педагогические проблемы подготовки учителя / Э.А. Гришин. – М.: Просвещение, 1986. – 143 с.
11. Кузьмина, Н.В. Способности, одаренность, талант учителя / Н.В. Кузьмина. – Л.: Знание, 1998. – 32 с.
12. Набиева Е.В. Формирование исследовательской компетентности студентов педагогического университета через систему спецкурсов по единой теме: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Иркутск, 2001. – 30 с.
13. Менлибекова Г.Ж. Социальная компетентность, сущность, структура, содержание // Высшая школа Казахстана. – 2001. – № 4-5.
14. Гебос А.И. Психологические условия формирования положительных мотивации к учению // Воспитание, обучение, психологическое развитие: тез. докладов к V Всесоюзному съезду психологов СССР. Ч.1. – М., 1977. – С.48-50.
15. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Кандыбович С.Л. Психология высшей школы. Минск: Харвест, 2006. – 416 с. – кітап
16. Чернышев А.С. Организованность и лидерство в молодежных группах: теория, эксперимент, практика: избр. труды. Курск: Курск. гос. ун-т, 2006. – 244 с.
17. Уманский Л.И. Личность, организаторская деятельность, коллектив: избр. труды. Кострома: Костром. гос. ун-т, 2001. – 208 с.
18. Hannay, M. (2014). Fairness in Peer Evaluations: Ensuring Organizational Justice in the Classroom. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 14(2), 61.
19. Платонов К.К. О процессе самоукрепления коллектива // Коллектив и личность. – М., 1975. – С. 87-96.
20. Психология и педагогика социального воспитания: сб. статей / ред.-сост. А.Г. Курпичник. Кострома: Изд-во Костромского госуниверситета, 2005. – 524 с.

References

1. ZHuravlev A.L. Kollektivnyj sub"ekt: osnovnye priznaki, urovni i psihologicheskie tipy // *Psihol.zhurnal*. 2009. T.30. №5. – S. 72-80.
2. Smirnov S.D. Psihologicheskie faktory uspeshnoj ucheby vuza // *Veb-sajt MGU im.M.V.Lomonosova*: <http://www.psy.msu.ru/science/public/smironov/students.html> (data obrashcheniya: 29.03.2012).
3. Gluhanyuk, N.S. Psihologiya professionalizacii pedagoga / N.S. Gluhanyuk. - Ekaterinburg: UrGPPU, 2000. – 219 s.
4. Gonobolin, F.N. O nekotoryh psihicheskikh kachestvah lichnosti uchitelya / F.N. Gonobolin // *Voprosy psihologii*. - 1975. - № 1. – S.100-111.
5. Merlin, B.C. Oчерк integral'nogo issledovaniya individual'nosti / B.C. Merlin. – М.: Педагогика, 1986. – 256 с.
6. Teplov, B.M. Izbrannye trudy. Sposobnosti i odarennost' / B.M. Teplov. – М.: Педагогика, 1985. – S. 15-41.
7. SHadrikov, V.D. O strukture poznavatel'nyh sposobnostej / V.D. SHadrikov // *Psihologicheskij zhurnal*. - 1985. - №3. - T.6.
8. Kossov, B.B. Lichnost' i pedagogicheskaya odarennost': novyj metod / B.B. Kossov. – М., Изд-во «Int prakt. psihologii». – Voronezh: NPO «MODEK», 1998. – 128 с.
9. Levitov, N.D. Psihologiya truda / N.D. Levitov. – М.: Учпедгиз, 1963. – 340 с. 10. Grishin, E.A. Social'no-ekonomicheskie i pedagogicheskie problemy podgotovki uchitelya / E.A. Grishin. – М.: Prosveshchenie, 1986. – 143 с.
11. Kuz'mina, N.V. Sposobnosti, odarennost', talant uchitelya / N.V. Kuz'mina. – Л.: Znanie, 1998. – 32 с.
12. Nabieva E.V. Formirovanie issledovatel'skoj kompetentnosti studentov pedagogicheskogo universiteta cherez sistemu speckursov po edinoj teme: Avtoref. dis. ... kand. ped. nauk. – Irkutsk, 2001. – 30 с.
13. Menlibekova G.ZH. Social'naya kompetentnost', sushchnost', struktura, sodержanie // *Vyshshaya shkola Kazahstana*. – 2001. – № 4-5.
14. Gebos A.I. Psihologicheskie usloviya formirovaniya polozhitel'nyh motivacii k ucheniyu // *Vospitanie, obuchenie, psihologicheskoe razvitie: tez.dokladov k VVsosoyuznomu s"ezdu psihologov SSSR. CH.1.* – М., 1977. – S.48-50.

15. D'yachenko M.I., Kandybovich L.A., Kandybovich S.L. *Psihologiya vysshej shkoly*. Minsk: Harvest, 2006. – 416 s. – *kitap*
16. Chernyshev A.S. *Organizovannost' i liderstvo v molodezhnyh gruppah: teoriya, eksperiment, praktika: izbr.trudy*. Kursk: Kursk. gos.un-t, 2006. – 244s.
17. Umanskij L.I. *Lichnost', organizatorskaya deyatel'nost', kollektiv: izbr.trudy*. Kostroma: Kostrom.gos.un-t, 2001. – 208 s.
18. Hannay, M. (2014). *Fairness in Peer Evaluations: Ensuring Organizational Justice in the Classroom*. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 14(2), 61.
19. Platonov K.K. *O processe samoukrepleniya kollektiva// Kollektiv i lichnost'*. – M., 1975. – S. 87-96.
20. *Psihologiya i pedagogika social'nogo vospitaniya: sb. statej/ red.-sost. A.G. Kirpichnik*. Kostroma: Izd-vo Kostromskogo gosuniversiteta, 2005. – 524 s.

МРНТИ 14.35.09

<https://doi.org/10.51889/4180.2022.32.15.018>

Мейрманова А.А.^{1*}, Нурахметова А.Р.¹, Сағымбаева А.Е.¹
Жанбеков Х.Н.¹, Альмеш Д.Б.^{1*}

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОМПЬЮТЕРНЫЕ И ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ ХИМИИ В ВУЗАХ

Аннотация

Глобализация в сфере образования, разработка и внедрение современных информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) обучения является одним из актуальных проблем современности. Процессы глобализации позволяют значительно расширить возможности в обмене информации, обеспечивают быстрый доступ к результатам новейших исследований. В частности, информатизация учебного процесса, реализация мультимедийного контента, визуальное моделирование приводят к упрощенному восприятию информации максимально приближенному к практике, более глубокому усвоению учебного материала, обеспечивают мотивацию, научный интерес, познавательную активность студентов к изучаемой дисциплине.

В данной статье представлен критический анализ современных образовательных технологий, обсуждены вопросы совершенствования учебно-методических подходов к изучению химических дисциплин в высшей школе. Особое внимание уделено компьютеризации образования, роли педагога в разработке учебных игр и создании условий для индивидуализации процесса обучения.

Ключевые слова: информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), познавательная активность, компьютерные учебные игры, учебный процесс.

Мейрманова А.А.^{1*}, Нурахметова А.Р.¹, Сағымбаева А.Е.¹
Жанбеков Х.Н.¹, Әлмеш Д.Б.^{1*}

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ҚАЗІРГІ АҚПАРАТТЫҚ-КОМПЬЮТЕРЛІК ЖӘНЕ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Аңдатпа

Білім беру саласындағы жаһандану, білім берудің заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларын (АКТ) әзірлеу және енгізу қазіргі заманның өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Жаһандану процестері ақпарат алмасу мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтуге және соңғы зерттеулердің